

лися на дуже низькому рівні економічного та соціального розвитку, не було нічого схожого на політичний екстремізм та тероризм. Водночас ці явища присутні у суспільствах, які вступили на шлях системних трансформацій, вони концентруються у маргінальних прошарках соціуму, що характеризуються поєднанням традиційних та нових культурних рис, неповною зміною статусу та умов життя [4, 114].

Соціальна детермінація тероризму визначається поєднанням багатьох чинників, серед яких найважливішим є процес трансформації соціуму, розпаду традиційних зв'язків та цінностей, поява маргінальних прошарків населення. Вплив ззовні у формі глобалізації та спроби екстраполяції західних політичних, правових, економічних, адміністративних моделей вступає у суперечність з традиційними цінностями, що мають релігійну основу. На персональному рівні відчуття фрустрації та суперечності між людиною та суспільством становлять основу особистої мотивації тероризму. На рівні соціуму передумовами тероризму можна вважати політичний екстремізм та фундаменталізм. Вони виникають як реакція на загрозу втрати ідентичності та відчуження від влади. Синтез екстремізму та фундаменталізму, у поєднанні з особистою мотивацією, може перетворитись на тероризм, що у сучасному суспільстві відбувається все частіше. Тому вкрай важливим є продовження дослідження проблеми соціальної детермінації тероризму для визначення стратегії його запобігання.

Література

1. Вера и знание: Речь Ю. Хабермаса 14 октября 2001 г. в церкви Св. Павла во Франкфурте-на-Майне по случаю присуждения ему Премии мира Биржевого союза немецкой книготорговли // Хабермас Ю. Будущее человеческой природы: Пер. с нем. — М., 2002.
2. Федотова В. Г. Глобальный мир и модернизация // Философские науки. — 2000. — № 1.
3. Ольшакский Д. В. Психология терроризма. — С.Пб.: Питер, 2002.
4. Паин Э. А. Социальная природа экстремизма и терроризма // Общественные науки и современность. — 2002. — № 4.

УДК 323.28(477)

І. С. Смазнова

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Актуальність наукового дослідження проблем тероризму пов'язана з важливим практичним завданням розробки ефективного механізму протидії негативним наслідкам цього феномена. В умовах зростання тероризму різні держави приходять до рішення про необхідність посилення антитерористичного законодавства. Для України, як частини міжнародного співтовариства, також украй важливо продовжувати вдосконалення механізму протистояння можливим терористичним атакам.

© І. С. Смазнова, 2006

Головною метою статті є розгляд існуючого механізму протидії можливим проявам тероризму в Україні і перспектив його розвитку.

Спеціальним нормативним документом, який містить основні напрями у сфері боротьби з тероризмом в Україні, є Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. [1]. У загальнодержавній системі Служба безпеки України є головним органом боротьби з терористичною діяльністю. Координацію такої діяльності здійснює Антитерористичний центр при Службі безпеки України.

Президентом України розглядаються редакції концепції реформування СБУ, що пов'язано з його значенням і актуалізацією, зокрема у сфері боротьби з тероризмом. У перспективі Президент України В. А. Ющенко виразив надію, що «в Україні на базі Головного управління по боротьбі з тероризмом буде створений Міжнародний антитерористичний центр за участю підрозділів Організації Об'єднаних Націй, Організації по безпеці та співпраці в Європі і інших міжнародних організацій» [2].

Зростання інтересу до проблем тероризму у світі не залишає байдужими і українських політиків, чиновників, учених. Особлива увага приділяється вивченню питань виникнення і розвитку тероризму на українському ґрунті.

Так, С. Телешун відносить до передумов можливого виникнення і розвитку тероризму в нашій державі: політичну нестабільність в державі, незадовільний стан екології, існування конфліктів в кримінальному середовищі, низький рівень медичного обслуговування, санітарного, епідеміологічного контролю, високу концентрацію в регіоні об'єктів підвищеної небезпеки, незахищеність інформаційного простору України та інші [3, 22–23].

Доповнює перелік джерел проявів тероризму географічне розташування України, вигідне у використанні міжнародною злочинністю для транзиту з східних країн до Європи наркотиків, зброї, нелегальних мігрантів. Недосконалість законодавства, зокрема унаслідок малого строку і відсутності досвіду побудови демократичної держави, робить зручним використання банківської системи України для легалізації доходів, одержаних від злочинної діяльності з подальшим фінансуванням тероризму.

Проте в Україні створена широка база нормативно-правових документів по виявленню і припиненню фінансування тероризму. Слід зазначити Указ Президента України «Про долю України в Євразійській групі з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму» від 30.09.2004 р., Наказ Голови Держкомфінмоніторингу України та Генерального прокурора України «Про внесення змін та доповнень до Порядку надання Держфінмоніторингом Генеральній прокуратурі узагальнених матеріалів щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів або фінансуванням тероризму, та отримання інформації про хід їх опрацювання» від 31.01.2005 р., Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 28.11.2002 р. [4]. Даний закон передбачає надання інформації про фінансову операцію уповноваженому органу і правоохоронним органам у разі, коли суб'єкти, здійснюючи такі опе-

рації, підозрюють про призначення операцій для фінансування терористичної діяльності, терористичних актів або терористичних організацій. Правила проведення фінансового моніторингу, порядок і умови проведення заходів, направлених на недопущення фінансування тероризму, визначені в Ліцензійних умовах проведення професійної діяльності на ринку цінних паперів, спільно затверджених Наказом Державного комітету з питань регуляторної політики і підприємництва і Рішенням Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку від 14.03.2001 р.

В Україні діє Координаційна рада з питань функціонування Єдиної державної інформаційної системи у сфері попередження і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, відповідне положення затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 22.09.2004 року.

Крім того, Україна є державою — учасницею міждержавної інформаційно-аналітичної системи ГУУАМ.

Одною з головних передумов можливих терористичних атак є внутрішня суперечності в Україні. Так, грандіозне майнове розшарування громадян України може призвести до абсолютно різних форм силового протесту. Дана передумова повинна бути відзначена як одна з основних причин тероризму, як у всьому світі, так і в Україні. Згідно із загальноприйнятою мірою нерівності доходів населення — коефіцієнтом Джіні (Gini index), майнове розшарування в Україні до 1995 р. досягло відмітки 0,47. Для порівняння, за даними Всесвітнього банку (World development report The World Bank. Oxford University Press), у лідера нерівності Сьєрра-Леоне коефіцієнт становив 0,63, коли в Австрії і Данії, відомих своїм відносно рівним рівнем доходів серед населення, — 0,23 [5].

Поляризація матеріального становища «бідних» і «багатих» в Україні продовжується, чим ставить під загрозу відносну стабільність життя суспільства, веде до посилювання напруженості в політичній сфері держави, зростанню криміналізації всіх галузей суспільного життя. «Справедливість є чеснота, необхідна в суспільному житті» [6, 524]. Де відсутня справедливість, там накопичується відчуження між людьми, що веде до зростання агресії як реакції на несправедливість. «Агресивність людей викликається соціальними, економічними і культурними супутніми умовами. Убогість веде до стресових ситуацій і агресивності» [7, 139].

Однією з причин, сприяючих можливим проявам тероризму в нашій державі, може стати край слабка захищеність інформаційного простору України.

Дана проблема стоїть у центрі пильної уваги дослідників не тільки України, але і найрозвиненіших держав світу. Аналіз матеріалу по темі кіберзлочинності свідчить про глибоку занепокоєність щодо проблем використання злочинцями інформаційного простору для здійснення, зокрема, терористичної діяльності.

23 січня 2001 р. в Будапешті була відкрита до підписання Конвенція про кіберзлочинність, прийнята Радою Європи. Україна ратифікувала конвенцію

7 вересня 2005 р. До ратифікації цього документа в Україні діяв тільки Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р., не направлений спеціально на боротьбу з тероризмом в інформаційному просторі. Так, ст. 46 відзначає, що інформація не може бути використана для закликів до здійснення терористичних актів [8].

Підписанням зазначеної Конвенції Україна підкреслила високий ступінь зацікавленості в забезпеченні захисту, стабільності свого інформаційного поля, яке в рамках глобалізації світової економіки і, як наслідок, прискорення здійснення фінансових і інших операцій стає особливо актуальним.

8 липня 2005 р. міністр транспорту і зв'язку України видав наказ про створення Спеціального координаційного антитерористичного центру при Мінтранс-зв'язку, діяльність якого координується з Міжвідомчою координаційною комісією антитерористичного центру СБУ [9]. Даний документ викликав неоднозначні думки у пресі, суть яких зводиться до того, що координаційну роль виконує Антитерористичний центр при СБУ і немає потреби в дублюванні його повноважень. Протилежні погляди полягають в схваленні створення профільного антитерористичного центру в галузі транспорту і зв'язку. У будь-якому випадку дана суперечність буде розв'язана майбутньою практичною діяльністю центру.

Міжнародна співпраця України з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які ведуть боротьбу з тероризмом, здійснюється згідно з укладеним нею договором в галузі боротьби з міжнародним тероризмом.

В Україні прийняті закони «Про ратифікацію рішення про створення і діяльність Антитерористичного центру держав — учасниць СНД» від 04.10.2001 р. і «Про ратифікацію Протоколу про затвердження Положення про порядок організації і проведення спільних антитерористичних заходів на територіях держав — учасниць Співдружності Незалежних Держав» від 07.04.2004 р.

Україна бере участь в загальних антитерористичних заходах шляхом сприяння в передислокації спеціальних антитерористичних формувань, перевезень зброї, а також по запитах надає власні сили і засоби за умови дотримання вимог національного законодавства. В рамках операції НАТО в Афганістані Україна надає свій повітряний простір для літаків Альянсу і авіатранспортну допомогу в перевезенні гуманітарних вантажів і військових контингентів. Зараз продовжується обговорення питання участі українських інструкторів в здійсненні Учбової місії НАТО по підготовці сил безпеки Іраку. З квітня 2005 р. Україна залучалася до антитерористичної операції НАТО по патрулюванню суден в Середземномор'ї. Україна також запропонувала Альянсу свою транспортну авіацію для забезпечення миротворчої операції Африканського союзу в суданській провінції Дархур [10].

Багато нормативно-правових актів України, які не є спеціально націленими на боротьбу з тероризмом, містять пункти, присвячені питанням виявлення і припинення терористичної діяльності. Так, Указ Президента № 175/2004 від

09.02.2004 р. «Заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції» містить вимоги до СБУ для забезпечення суспільної безпеки і попередження проявів тероризму вживати заходів щодо виявлення осіб, які можуть використовувати зброю і інші засоби для здійснення терористичних актів; щодо протидії контрабанді товарів, особливо незаконному переміщенню через митний кордон наркотичних засобів, отруйних, сильнодіючих і вибухових речовин, зброї, боєприпасів і їх обороту. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 р. містить в собі норми, направлені на припинення діяльності у сфері можливих актів ядерного тероризму. Цей документ тим більше актуальний, що Україна підписала, але ще не ратифікувала Конвенцію щодо протидії актам ядерного тероризму. Підписання відбулося в рамках Всесвітнього саміту ООН 15 вересня 2005 р. [11].

Окрім наявності правової бази для виявлення, попередження і припинення терористичної діяльності, в Україні регулярно проводяться навчання з протидії можливим акціям тероризму.

Розгляд національного механізму боротьби з тероризмом показав наявність в Україні широкої законодавчої бази, яка надає можливості для ефективної протидії терористичній загрозі. Проте при цьому уявляється невірним припинення теоретичного пошуку моделі, яка змогла б об'єднати в собі «логіку паперів» і реальні заходи її застосування. А це можливо тільки за умови, якщо українське суспільство і, перш за все, представники правлячої еліти удосконалюватимуть вже існуючий механізм протидії тероризму і створять ефективнішу модель, здатну вивести з-під терористичного удару його безпосередніх жертв або пом'якшити резонанс наслідків. Крім того, «заяви проти міжнародного тероризму не повинні залишатися словами і зводитися тільки до підтримки військових акцій, подібних тим, що проходили в Афганістані, Іраку. Внутрішньоукраїнські прихильники міжнародного тероризму повинні бути нейтралізовані не менш надійно» [12].

Література

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 берез. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 25. — Ст. 180.
2. Спецподразделение «Альфа» поразило Ющенко // glavred_info.htm.
3. Телешуп С. Політико-правові передумови боротьби з тероризмом в Україні // Право України. — 2001. — № 12.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 28 листоп. 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 1. — Ст. 2.
5. Леонидов Ю. Исторические и экономические предпосылки экстремизма и терроризма в Украине // <http://intellect.org.ua/index.php?lang>.
6. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории. — Мп.: Литература, 1998.
7. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. — Мп.: Попурри, 1999.
8. Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
9. Общественная коммуникация // <http://ru.obkom.net.ua/news/2005-07-11/1640.shtml/>
10. Глава ЦАТО похвалил Украину за борьбу с терроризмом // <http://tribuna.com.ua/news/2006/02/02/43876/>

11. Украина присоединилась к Международной конвенции о борьбе с актами ядерного терроризма // RNews_ru.htm
12. Православные Украины против раскольников // http://www.russedina.ru/frontend/print.php?id_364.

УДК 340.15(474.5):811.161.1

П. П. Музиченко

«РУСЬКА МОВА» ЯК ОБ'ЄДНАВЧИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВНОЇ ТА ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВЕЛИКОМУ КНЯЗІВСТВІ ЛИТОВСЬКОМУ

Мова завжди була і залишається ілюстрацією історії народу. Мова нормативних актів ілюструє правову культуру суспільства і держави. Виразним прикладом цього є Статути Великого князівства Литовського, які досить багато можуть розповісти про розвиток держави і права українського, білоруського, литовського та польського народів.

Питання про мову, якою користувалося як населення Великого князівства Литовського, так і державні установи взагалі, і про мову Статутів зокрема, було підняте ще на початку XIX ст. Після видання у 1811 р. у Петербурзі Статуту 1588 р. польською мовою, який на той час вважали польським джерелом права, з'ясувалося, що мова оригіналу при його виданні у 1588 р. була руською. Про це йшлося у зверненні Льва Сапєги до усіх станів Великого князівства Литовського з приводу введення у дію Статуту 1588 р.: «А коли якому народові і соромно прав своїх не знати, поготів і нам, які не чужою якою мовою, але своєю власною права писані маємо...». Назва цієї «власної» мови вказана на палітурці Слуцького списку цього Статуту, де говориться, що його написано «ruskim pismem».

Вперше одне з таких видань руською мовою описав у 1813 р. історик В. Сопіков. Відтоді і почалося наукове дослідження Статутів і мови, якою їх було написано. Серед науковців навіть і сьогодні немає єдиної думки, як з приводу назви мови, так і її державного статусу.

У білоруському історичному мовознавстві традиційною стала думка, що в писемності Великого князівства Литовського використовувалася мова на білоруській діалектній основі. Ще Є. Ф. Карський у свій час вказував, що «підгрунтям давньої актові мови є народна білоруська мова, якій писарі надавали деякої штучності, вносячи до неї, хоча і незначною мірою, стихії південноруську, церковнослов'янську та польську» [1, 347].

Працюючи двадцять років з величезною кількістю копій Статутів і ще з більшою кількістю текстів Литовської метрики (близько 600 томів), хоч і не будучи мовознавцем, литовський професор С. А. Лазутка зробив висновок, що всі вони написані давньбілоруською мовою. Зрозуміло, що мова Статутів більш